

דף ק"ל

משנה

האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת, בתי תירשני במקום שיש בן, לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה, מפני שעקר את הירושה ממקומה. רבי יוחנן בן ברוקה אמר, אם אמר על מי שראוי ליורשו במקצת¹⁷⁸ דבריו קיימים, ועל מי שאין ראוי ליורשו¹⁷⁹ אין דבריו קיימים.

גמרא

הטעם שמוריש לאחר במקום בת שואלת הגמרא, משמע שהטעם שלא אמר כלום, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה בדיני ירושה. אבל אם הוא מוריש לבן בין הבנים, ולבת בין הבנות דבריו קיימים. וקשה ממה ששינונו בסיפא רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין. ואם כן רבי יוחנן בן ברוקה אומר אותו דבר כמו תנא קמא. ואם תאמר שרבי יוחנן בן ברוקה והוא חולק על התנא קמא ואומר שדבריו של האב קיימים אפילו כשהאב אומר על אחר שירשנו במקום בת, ועל בת שתירשנו במקום בן, קשה ממה ששינונו בברייתא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, לא נחלקו אבא וחכמים על אחר במקום בת ובת במקום בן שלא אמר כלום. על מה נחלקו על בן בין הבנים ובת בין הבנות שאבא אומר יירש וחכמים אומרים לא יירש?

מתרצת הגמרא, או שנאמר שמכלל מה שאמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שלא נחלקו אבא וחכמים, נדייק שיש הסוברים שכן נחלקו אף בזה. או שנאמר שהכל מודים שבאחר במקום הבת ובת במקום בן, בודאי שלא אמר כלום. ונחלקו רק בבן בין הבנים. ומשנתנו כולה כדברי רבי יוחנן בן ברוקה. ויש לשנות כך. האומר איש פלוני ירשני במקום שיש בת, בתי תירשני במקום שיש בן, לא אמר כלום. אבל אם אמר על בת בין הבנות, ועל בן בין הבנים, שירש את כל נכסיו דבריו קיימים. שרבי יוחנן אומר, שאם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין.

רב יהודה א' שמואל הלכה כר"י אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. שאם האב אמר על בן בין הבנים שירש אותו¹⁸⁰. וכן רבא הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. ואמר רבא, מהו טעמו של רבי

¹⁷⁸ כגון בן בין הבנים ולכן דבריו קיימין אם אמר יירש הכל. רשב"ם.

¹⁷⁹ כגון אחיו במקום בתו או בתו במקום בנו ולכן אין דבריו קיימים. רשב"ם.

¹⁸⁰ ומשמע שהדבר נאמר בבן בין הבנים. ומכאן שסברו שלא חלק אלא בבן בין הבנים. ובין אם אמר פלוני בני ירש חצי נכסי, בין אם אמר ירש כל נכסי דבריו קיימים ואפי' אם כתב כן. וגם בהלכות גדולות מצאתי סייג לדברי. וה"מ שאין בכור או יכול להנחיל את כל נכסיו לאחד מהם אבל אם יש בכור אינו יכול להנחיל את חלקו לאחד מהן כמו שלומדים לקמן מ"לא יוכל לבכר". רשב"ם

יוחנן בן ברוקה? הכתוב אומר: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְלִי לְאֵת בְּנֵי" התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. אמר לו אב"י, הרי הדבר נלמד מהכתוב: "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֵהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר". שמשמע שלא יוכל להעביר את הבכורה ולהנחיל לאחר, אבל יכול להנחיל לאחר את שאר נכסיו¹⁸¹?

"לא יוכל לבכר" ולא נלמד בכור
בב"ב ו' מ' פ' ש"ט

אמר לו רבא, צריכים את הכתוב שהוא למה ששינונו
בברייתא, אבא חנן אמר משום רבי אליעזר, מה

תלמוד לומר: "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֵהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר" הלא כתוב אחריו: "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יִבִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם"? לפי שנאמר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְלִי לְאֵת בְּנֵי" שהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה והייתי יכול לומר שהוא דין, ונלמד בקל וחומר. ומה אם פשוט שיפה כחו שנוטל בראוי כבמוחזק התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. בכור שהורע כחו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק, לא כל שכן התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. תלמוד לומר "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר" שהאב אינו יכול לבכר את מי שאינו בכור.

ושואלת הגמרא ויאמר: "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר" ולמה בא הכתוב "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְלִי לְאֵת בְּנֵי" שיכול¹⁸² ומה בבכור שהורע כחו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק התורה אמרה "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר". בפשוט שיפה כחו שנוטל בראוי כבמוחזק לא כל שכן שהאב לא יוכל להנחיל לכל מי שירצה. ת"ל "וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְלִי לְאֵת בְּנֵי"¹⁸³ התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה מבניו. הן להרבות לו מאחיו הן להורישו הכל.

א' ר' זריקא אר"א אר"ח א"ד הלכה אמר רבי זריקא בשם רבי אמי בשם רבי חנינא כר"י ב"ב ור' אבא אמר הורה שנינו בשם רבי, הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. ואמר לו רבי אבא, שנינו שרבי הורה כרבי יוחנן בן ברוקה. שואלת הגמרא, מה ההבדל ביניהם? עונה הגמרא, נחלקו אם הלכה עדיפה או מעשה עדיף. רבי זריקא סבר, עדיף כשפוסק הלכה לעשות כן. אבל אם ראו שהורה אפשר לומר שהרואה טעה. ורבי אבא סבר, עדיף שראו כיצד היה מורה למעשה, אבל כשאומר הלכה כפלוגי אין סומכין לעשות כן שיתכן ואמר כך בדרך למודו, אבל אם היה בא מעשה לידו היה מדקדק יותר, אבל משהורה לעשות שוב אין לפשפש אחריו.

אין למדים הלכה לא מפי תלמוד ולא שנינו, אם הרב אומר בדרך לימודו שמסתבר מפי מעשה עד שיאמרו הלכה למעשה טעמו של פלוני אין תלמידיו לומדים משם הלכה¹⁸⁴. ולא יקבע הלכה אם יראה את רבו עושה מעשה, שמא טעה בטעם של

181 ממה שהתורה אמרה שאין יכול לשנות את חלק הבכורה, ומכאן שאת חלק פשיטות יכול לשנות. והיה יכול לומר ולטעמיהן לרבנן יקשה למה אינו יכול לשנות את חלק פשיטות. תוס'.

182 לא גורסים שיכול והלא דין הוא. תוס'. עיין בהגהות הב"ח.

183 והיה אפשר לכתוב ביום שינחלו בניו ולא ביום הנחילו. רשב"ם.

184 שמא אם יבא לידו מעשה ידקדק יותר ויראה טעם אחר בדבר. רשב"ם.

פסק הדין של אותו המעשה, עד שיאמרו לו הלכה למעשה¹⁸⁵. ובלבד שלא ידמה לדון דבר מתוך דבר. שואלת הגמרא מהו ובלבד שלא ידמה, הרי בכל התורה כולה מדמים דבר לדבר? אמר רב אשי, הכוונה בטרפות. כמו ששינינו בברייתא, אין אומרים בטרפות¹⁸⁶ ללמוד זו מזו, ואל תתמה שהרי חותכה מכאן ומתה, חותכה מכאן וחיתה.

שאל רבי אסי את רבי יוחנן, כשמר אומר בשעת הלימוד הלכה האם נעשה מעשה עלפי אותה הוראה? אמר, לא תעשו עד שאומר לכם הלכה בשעה שתשאלו אותי על ידי מעשה, שאז מכוון לבו יותר¹⁸⁷.

בבא אמר כשיבוא פסק שלי ותראו בו פרכא אל תקרעוהו אמר רבא לרב פפא ולרב הונא בנו של רב יהושע, כשיבוא לפניכם פסק דין שלי, שפסקתיו ומסרתיו לאדם להיות לראיה בידו ותראו פרכא, אל תקרעוהו לבטל את דברי, עד שתבואו לפני. ותשמעו אם יש לי טעם לישבו אומר לכם אותו, ואם לא אחזור בי. ואם הדבר יהיה לאחר מיתתי לא תקרעוהו, מפני שאם הייתי שם שמא הייתי עונה על הקושיה ושמא גם אתם תמצאו תירוץ לקושייתכם. וגם לא תלמדו ממנו, אלא תדונו כפי מה דעתכם נוטה, שאין לדיין אלא מה שענינו ראות¹⁸⁸.

185 נמצינו למדים שכשיחיד חולק אצל רבים לא סומכי' על פסק הלכה של משנה אלא א"כ פוסק בגמ' אבל על הפסק של הגמ' סומכי' שכולן הלכה למעשה אלא שר' יוחנן לבדו היה מחמיר לעצמו ואמר לתלמידיו. וכל שכן שיש לנו לסמוך על הלכות הכתובות בגמ' כמו שסידרן רב אשי. רשב"ם

186 כגון ללמוד טרפות הכבד מן הריאה שאין חיות האיברים שוה ואין אומרים בטרפות זו דומה לזו שהרי חותכה מכאן בצומת הגידין ומתה ונטרפת בכך. ואם חותכה מכאן למעלה מצומת הגידין וחיתה שחתך הבשר עד העצם כשרה ומקל וחומר היה לנו לומר שהיא טריפה. רשב"ם. ותוס' חו ומפרשים כגון בטחול שאם ניקב בסומכיה טריפה בקולשיה כשרה.

187 כמה שא' לעיל אין למדין הלכה מפי גמרא עד שיאמרו לו הלכה למעשה. רשב"ם

188 והדבר נלמד בסנהדרין מ"ועמכם בדבר משפט" עמכם בדבר עמכם במשפט אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות. רשב"ם.